

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.007.056
в Національній академії внутрішніх справ
03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

опонента – доктора юридичних наук, професора Галагана Володимира Івановича на дисертацію Сєдакової Вікторії Володимирівни на тему «Розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Актуальність теми дисертації. Незаконне заволодіння транспортним засобом належить до злочинів, що розкривають, як правило, відразу ж після його вчинення або під час отримання інформації оперативно-розшукового характеру за можливості її легалізації й використання як доказів. Кінцевий результат розслідування незаконного заволодіння транспортними засобами залежить від своєчасного і правильного реагування на повідомлення про вчинений злочин, від швидкості і якості проведення початкових слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Нині на території України вчиняють значну кількість незаконних заволодінь транспортним засобом, більшість з яких залишається нерозкритими. На жаль, все ще мають місце випадки неналежного реагування на вчинений злочин, неповне й неякісне проведення огляду місця події, допиту потерпілого та інших невідкладних процесуальних дій, що призводить до відсутності або неповноти інформації щодо злочину, до невірної оцінки слідчої ситуації. Ця обставина викликає потребу розгляду низки питань щодо організації розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом в межах обраної теми та підтверджує її теоретичну та практичну значущість.

Попри те, що питання розслідування зазначеного злочину і раніше досліджували науковці, більшість з них головну увагу зосереджували на його кримінально-правовій, кримінологічній та оперативно-розшуковій характерис-

тиці. Питання щодо криміналістичної методики організації виявлення та розслідування таких злочинів, проведення слідчих (розшукових) (СРД) та негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД), використання спеціальних знань не були предметом комплексних дисертаційних монографічних досліджень в Україні з урахуванням сучасного стану кримінального процесуального законодавства та правоохоронної діяльності. Зазначені обставини свідчать про актуальність обраної дисертанткою теми дослідження.

Підготовлена дисертація відповідає науковим програмам, планам, вона узгоджується з положеннями Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015, а також з Переліком основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2019–2023 роки, затверджених постановою Президії Національної академії наук України від 30 січня 2019 року № 30.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Ознайомлення з дисертацією надає підстави стверджувати, що структура дослідження, запропонована В. В. Сєдаковою, є логічно побудованою та належно обґрунтованою, а результати дослідження є аргументованими й переконливими.

Матеріал дисертації викладено послідовно з необхідним співвіднесенням загальних та конкретних питань, формулюванням необхідних наукових понять відповідно до обраної тематики. Авторка продемонструвала володіння науковою методологією та методикою, вміння чітко і аргументовано викладати власні наукові погляди. Дисертанткою опрацьовано й використано значну кількість наукової літератури (282 джерела), присвяченої темі дослідження.

Емпіричну базу дослідження становлять узагальнення судової практики Верховного Суду, Державної судової адміністрації України за 2014 -2020 рр;

статистичні та аналітичні дані Офісу Генерального прокурора, МВС України, Національної поліції України; матеріали 255 кримінальних проваджень; результати опитування 544 респондентів, серед яких слідчі та оперативні працівники Національної поліції України у Дніпропетровській, Житомирській, Львівській, Одеській, Харківській областях та містах Дніпрі, Києві й Харкові; слідча та прокурорська практика.

З позиції офіційного опонента, дисертанткою вдало сформульовано мету дослідження – розроблення теоретичних положень і практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення організації й тактики досудового розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом, а також рекомендацій для застосування їх у практичній діяльності.

Для досягнення цієї мети чітко виокремлені дослідницькі завдання, що відповідають елементам структури роботи: 1) визначити стан наукової розробленості проблем незаконного заволодіння транспортними засобами; 2) розглянути особливості правової регламентації незаконного заволодіння транспортними засобами; 3) надати криміналістичну характеристику незаконного заволодіння транспортними засобами; 4) сформулювати поняття та здійснити класифікацію слідчих ситуацій розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом; 5) виокремити типові слідчі ситуації початкового та наступного етапу розслідування залежно від суб'єкта, способу вчинення незаконного заволодіння транспортним засобом та об'єкта злочинного посягання; 6) охарактеризувати тактику проведення СРД під час розслідування незаконного заволодіння транспортними засобами; 7) виявити складнощі в організаційному забезпеченні, правовій регламентації та практичному застосуванні тактико-криміналістичного забезпечення проведення НСРД під час розслідування таких злочинів; 8) розкрити можливості використання спеціальних знань в аналізованих кримінальних провадженнях.

Постановка мети та завдань наукової роботи є чіткими й зрозумілими, відповідають загальним вимогам та в цілому досягнуті, а висновки є належним чином обґрунтованими.

Не викликають зауваження й окреслені об'єкт дослідження, яким визначено незаконне заволодіння транспортним засобом як злочинна діяльність та кримінальні процесуальні відносини, що виникають, розвиваються та припиняються під час розслідування таких злочинів, та предмет дослідження – розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом. З таким формулюванням об'єкта та предмета дослідження в цілому можна погодитися.

Дисертанткою вдало обрано методологію дослідження, що, відповідно до логіки наукового пошуку, охоплює систему філософських, загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Зокрема, під час написання роботи використані історичний метод (при дослідженні розвитку правової регламентації незаконного заволодіння транспортним засобом), загальнонауковий діалектичний метод (дав змогу скласти цілісне уявлення про становлення та криміналістичне забезпечення протидії незаконному заволодінню транспортним засобом), догматичний метод (застосовано для тлумачення юридичних категорій, уточнення понятійно-категоріального апарату дослідження), формально-логічний метод (дозволив провести аналіз норм чинного кримінального, кримінального процесуального, оперативно-розшукового та іншого законодавства України), системно-структурний метод (використано для характеристики способу вчинення злочину, особи злочинця, специфіки предмета посягання та слідової картини з виокремленням відповідних класифікаційних ознак, а також для визначення змісту слідчих ситуацій на початковому та наступному етапах розслідування), статистичний методи (дозволив з'ясувати думку працівників окремих правоохоронних органів щодо сучасного стану протидії досліджуваному виду злочину та проблемних питань реалізації положень кримінального процесуального

законодавства України, дали змогу визначити прогалини в організаційному й тактичному забезпеченні проведення окремих СРД та НСРД).

Таким чином, обґрунтованість і достовірність отриманих дисертанткою результатів, висновків та пропозицій забезпечена використанням широкого кола наукових джерел, різноманітних методів наукового і практичного дослідження поставлених перед собою завдань.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що робота є одним із перших в Україні комплексних монографічних досліджень теоретичних і практичних проблем розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом й розгляду типових слідчих ситуацій з урахуванням сучасного стану кримінального процесуального законодавства та практики його застосування.

До найбільш вагомих результатів дослідження, що зумовлюють його новизну та визначають внесок авторки в розроблення зазначеної проблематики, слід віднести такі положення, висновки і пропозиції:

вперше:

– запропоновано структуру комплексної криміналістичної методики розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом з урахуванням чинного кримінального процесуального законодавства, яка ґрунтується на проведенні процесуальних дій з використанням матеріалів оперативно-розшукових заходів, а також на взаємодії з правоохоронними органами інших держав, що передбачає обмін інформацією, пошук і фіксацію фактичних даних (про функціонування організованих (транснаціональних) злочинних груп, рух коштів, місцеперебування окремих осіб), міжнародну правову допомогу під час проведення процесуальних дій, зокрема з використанням допомоги міжнародних організацій поліцейського співробітництва, а також іноземних правоохоронних органів і неурядових інституцій;

– розкрито зміст і зв'язки елементів криміналістичної характеристики незаконного заволодіння транспортним засобом (предмета злочинного посягання; способу підготовки, учинення та приховування; обстановки

вчинення; слідової картини; відомостей про осіб, які вчинили злочин, злочинні групи та потерпілих), важливе місце в якій посідають взаємозв'язки слідової картини та способу вчинення злочинів, оскільки характер і локалізація слідів безпосередньо залежать від дій винуватих осіб, які в певній обстановці обирають конкретний предмет злочинного посягання, залишаючи криміналістично значимі відображення на місці події, дослідження яких має найбільше значення для встановлення ознак події злочину та причетних до нього осіб;

– систематизовано типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування залежно від характеру та специфіки елементів криміналістичної характеристики незаконного заволодіння транспортом (транспортний засіб за гарячими слідами не виявлено, особу підозрюваного не встановлено; транспортний засіб (його частини) виявлено, але немає відомостей про особу, яка вчинила злочин; встановлено особу, яка причетна до вчинення незаконного заволодіння автотранспортним засобом; транспортний засіб через певний період було знайдено власником, але про особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, відомості відсутні; виявлені ознаки інсценування незаконного заволодіння застрахованим транспортним засобом; потерпілому надійшла пропозиція щодо оплатного повернення викраденого автомобіля) та запропоновано напрями розслідування й алгоритм проведення СРД та НСРД, характерних при різних типових слідчих ситуаціях;

удосконалено:

– періодизацію розвитку законодавства України про розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом, зокрема виокремлено та охарактеризовано п'ять основних періодів: I – з 911 р. до 1550 р. (давньоруський); II – з 1550 р. до 1845 р. (козацький); III – з 1846 р. до 1917 р. (імперський); IV – з 1917 р. до 2012 р. (радянський); V – з 2012 р. по теперішній час (незалежний);

– рекомендації щодо організації та проведення окремих СРД (огляду, допиту), спрямованих на встановлення обставин незаконного заволодіння транспортним засобом;

– погляди на розуміння слідчої ситуації, а також її значення для формування окремої криміналістичної методики;

– криміналістичні положення, що визначають ситуаційний підхід до етапів розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом залежно від сприятливих і несприятливих чинників об’єктивного та суб’єктивного характеру;

– криміналістичні положення щодо проведення процесуальних дій, передбачених КПК України (розділ IX) і міжнародними договорами України, з метою встановлення та затримання особи (осіб), яку розшукує компетентний орган іноземної держави для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку у справах про незаконне заволодіння транспортним засобом;

дістала подальший розвиток:

– систематизація та ретроспективний аналіз наукових розробок, що стосуються протидії незаконному заволодінню транспортним засобом;

– типові слідчі ситуації наступного етапу розслідування: встановлено особу злочинця, зібрано докази щодо її причетності до злочину, на основі чого повідомлено про підозру; встановлено особу, причетну до злочину, однак зібраних доказів недостатньо для повідомлення їй про підозру; зібрано недостатньо доказів, відсутня інформація про підозрюваного; зібрані докази свідчать про відсутність складу злочину в діях підозрюваних;

– порядок (алгоритми) дій слідчих Національної поліції України під час розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом щодо складання, направлення компетентному органу іноземної держави запитів про міжнародне співробітництво, а також виконання таких запитів українською стороною, з огляду на особливий порядок зберігання та передачі речових доказів і документів (транспортних засобів);

– напроми вдосконалення правового й організаційного забезпечення створення та діяльності спільних слідчих груп для проведення досудового розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом, учинених на території декількох держав, що передбачають проведення спільних процесуальних дій, залучення службових осіб сторони обвинувачення, які уповноважені проводити кримінальне переслідування, обмін оперативною інформацією;

– порядок проведення, фіксації та використання результатів НСРД у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії: зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; аудіо-, відеоконтроль особи, місця; зняття інформації з електронних інформаційних систем; контроль за вчиненням злочину; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи;

– форми використання спеціальних знань під час досудового розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом і порядку залучення слідчим різних категорій спеціалістів (надання консультацій та безпосередньої технічної допомоги; проведення автоперевірок; призначення експертиз), а також допиту експерта.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені у дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані: 1) в практичній діяльності правоохоронних органів України – у системі службової підготовки та під час досудового розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом, при розробленні та вдосконаленні відомчих нормативно-правових актів; 2) в освітньому процесі – під час підготовки посібників, методичних рекомендацій, проведення лекцій, семінарських і практичних занять з курсантами та слухачами закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Методика розслідування кримінальних правопорушень», «Особливості розслідування окремих видів кримінальних правопорушень»; 3) в науково-дослідній діяльності – під час

проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень з питань розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом, що підтверджується відповідними актами впровадження.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Результати дослідження, сформульовані в дисертації, відображено у восьми наукових публікаціях, серед яких дві статті оприлюднені в юридичних фахових виданнях України, перелік яких затверджено МОН України, дві – в зарубіжних періодичних виданнях, та чотирьох тезах доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів наукових і науково-практичних конференцій. Серед опублікованих праць дві з них підготовлені у співавторстві, по них визначених конкретний вклад дисертантки й зазначено, що ідеї та розробки, що належать співавторам, у дисертації не використовувалися.

Дисертація виконана зрозумілою, юридично й літературно грамотною державною мовою та оформлена відповідно до вимог, які ставляться до такого виду наукових праць. Оформлення дисертації загалом відповідає встановленим МОН України вимогам.

Проведений аналіз дисертації дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Сєдакової Вікторії Володимирівни на тему «Розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом» є завершеним комплексним монографічним дослідженням, у якому розглянуті та обґрунтовані важливі для науки й практичної діяльності положення, висновки та рекомендації.

Водночас, у цілому позитивно оцінюючи аналізовану дисертацію та відмічаючи її відповідність вимогам нормативно-правових документів щодо робіт, поданих на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» в частині теоретичного рівня, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, їх достовірності й наукової новизни, практичної значимості, вважаю за доцільне висловити низку зауважень щодо окремих її положень, які можуть слугувати

підґрунтям для дискусії під час прилюдного захисту дисертації у Спеціалізованій вченій раді, зокрема:

1. Визначаючи стан наукової розробленості, цілком природно, що дисертантка акцентувала основну увагу на працях українських науковців. Водночас нею не лише не заперечується, а й наголошено на наявності транскордонних зв'язків, високого рівня спеціалізації та матеріально-технічного оснащення. Але фактично не дослідженими залишилися напрацювання науковців ближнього і дальнього зарубіжжя з питань розслідування незаконного заволодіння транспортними засобами та його оптимізації й взаємодії з оперативними підрозділами.

2. Потребує уточнення зміст криміналістичної характеристики незаконного заволодіння транспортним засобом. Даючи своє визначення цього поняття, дисертантка спочатку включає до нього характеристику вихідної інформації, систему даних про спосіб вчинення та приховання кримінального правопорушення, типові наслідки його застосування, особу ймовірного злочинця та ймовірні мотив і мету, особу ймовірної жертви та деякі обставини вчинення кримінального правопорушення (місце, час, обстановка). Надалі у цьому ж підрозділі 1.3 наведені типові елементи вказаної криміналістичної характеристики, до якої віднесені предмет злочинного посягання; способи підготовки, вчинення злочину; характеристика особи потерпілого; характеристика особи злочинця; знаряддя вчинення злочину; типова слідова картина; обстановка вчинення злочину. Неважко помітити суперечливість цих двох позицій між собою та констатувати наявність низки питань: чи належить знаряддя вчинення злочину до окремого елементу криміналістичної характеристики чи є складовою способу вчинення злочину; чи є мотив і мета насправді елементами криміналістичної характеристики чи вони є ознаками суб'єктивної сторони складу злочину тощо. Крім цього, залишилося не повною мірою висвітлене питання щодо предмета злочинного посягання – які саме транспортні засоби можуть до них належати.

3. Центральне місце у розділі 2 належить висвітленню питань щодо класифікації типових слідчих ситуацій під час незаконного заволодіння транспортним засобом. У цій частині роботи названі й вирішені наступні ситуації: 1) у первинній інформації міститься інформація про незаконне заволодіння автотранспортним засобом, але відсутні відомості про місцезнаходження автотранспортного засобу та особу (осіб), які вчинили злочин; 2) автотранспортний засіб не виявлено, відомості про осіб, які вчинили злочин, наявні; 3) автотранспортний засіб виявлений, але немає відомостей про осіб (особу), які вчинили злочин; 4) автотранспортний засіб виявлений, наявні відомості про осіб (особу), які вчинили злочин, але їх місце перебування невідоме; 5) наявна інформація про незаконне заволодіння автотранспортним засобом і його виявлення, а також про вчинення іншого злочину (злочинів) з використанням такого засобу і прикметах злочинця, але даних про зв'язок цих посягань немає; 6) автотранспортний засіб, яким незаконно заволоділи, виявлений, особа, яка вчинила злочин, затримана. Розглянуті також випадки незаконного заволодіння мотоциклом, викрадення транспортного засобу як речового доказу та переслідування й затримання розшукуваних транспортних засобів. На думку опонента, залишилася невисвітленою значна частина типових слідчих ситуацій, як-от: за об'єктом заволодіння (автобус, тролейбус), за етапом розслідування (наступний, завершальний), за місцем знаходження транспортного засобу (на стоянці, що охороняється чи в місці без охорони) тощо.

4. У Додатках до дисертації наведені досить цікаві докладні узагальнені дані анкетування практичних працівників та вивчення матеріалів кримінальних проваджень. Однак ці дані використані у роботі поверхово й не досить активно. Зокрема, визначаючи криміналістичну характеристику, дисертантка лише під час висвітлення особи потерпілого навела кілька цифр, що підтверджували висловлені нею позиції. В інших випадках під час визначення криміналістичної характеристики цифри, якими можна було б підсилити положення дисертації, не були використані.

5. Дисертація не вільна від низки зауважень редакційного характеру, оскільки у ній наявні орфографічні та синтаксичні помилки, русизми, довільні переклади на українську мову з мови оригіналу.

Означені зауваження в цілому не впливають на високу позитивну оцінку роботи, оскільки спрямовані на уточнення чи доповнення окремих положень дисертації, а у низці випадків носять спірний чи дискусійний характер.

З огляду на зазначене, дисертація Сєдакової Вікторії Володимирівни на тему: «Розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом» є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретну наукову проблему, яка має істотне значення для науки кримінального процесуального права та практичної діяльності з розслідування аналізованого нею злочину. Зміст дисертації відповідає заявленій дисертанткою науковій спеціальності (081 «Право»), робота пройшла належну апробацію, порушень академічної доброчесності в ній не виявлено. Дисертація відповідає вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167, а її авторка – Сєдакова Вікторія Володимирівна – на основі публічного захисту заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Опонент –

**завідувач кафедри кримінального та
кримінального процесуального права**

Національного університету

«Києво-Могилянська академія»,

доктор юридичних наук, професор

Володимир ГАЛАГАН

«__» червня 2021 року.

